

Лука Мичета

КРАЉ МИЛУТИН

БИОГРАФИЈА СВЕТОГ
СРПСКОГ КРАЉА

Copyright © 2016, Лука Мичета
Слика „Краљ Милутин“ на насловној страни
© Олгица Стефановић

Copyright © овог издања 2016, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Сенима мої деди Луке (Јовова) Мичеїче (1881–1941),
коїа су устїаше убиле 26. јуна 1941. године у селу
Бурмази у Херцеїовини.*

Садржај

<i>Уместо увода</i>	11
Милутин – шести српски краљ	22
Односи Србије и Угарске	28
„Млади краљ“ Драгутин	32
Покушај женидбе Милутина византијском принцезом Аном	38
Лионска унија и византијски утицаји	46
Византија, Србија и Бугарска	53
Немири у Цариграду због уније	57
Абдикација краља Драгутина	61
Две Србије	69
Милутинов долазак на српски трон	73
Србија и Венеција – рат монета	77
Милутин – противник Византије	87
Поход Византије на Србију	93

Монголска претња	100
Заједнички ратни напори Милутина и Драгутина .	105
Уздизање Драгутина	114
Краљ Драгутин и Угарска	119
Бракови краља Милутина.	125
Милутин и Симонида	135
Србија краља Милутина	
у очима Теодора Метохита	151
Милутин и католици.	163
Турци – нови политички чинилац Европе.	173
Каталонска компанија и Византија	184
Хиландар за време краља Милутина	197
Каталонци нападају Хиландар	201
Турци у служби краља Милутина	208
Милутинова помоћ Византији	
у рату против Турака	212
Рат Драгутина и Милутина	217
Помирење српских краљева	227
Византијски принчеви и Србија	233
Сукоб краља Милутина и Стефана (Дечанског). . .	243
Смрт краља Драгутина.	247
Смрт краља Милутина и Стефан Дечански	255
Књижевност у доба Милутина	264
Ктиторска делатност краља Милутина	274
Милутинова болница у Цариграду	291
Плаштаница краља Милутина	297
Милутинов култ и служба.	300

Краль Милутин и Бугари.	317
Умесѣо ейилоѣа	322
Лийѣраѣура.	329
О ауѣору	357

УМЕСТО УВОДА

Сакрално није само једна епика у развоју човечанства већ део темеља, природно и нераскидиво ујкан у нијми људске свесми.

Мирча Елијаде

Радуј се, свети краљу Милућине, велики традицијелу Неба на Земљи!

Акатист¹ преподобном Стефану Милутину, краљу српском

---

¹ Акатист или несједална песма (слуша се стојећи) јесте рановизантијска химна благодарности. Најпознатији акатист је посвећен Пресветој Богородици – *Возбраној Војеводје* (Заштитници Цариграда). Овим ремек-делом византијске литургијске химнографије изражава се захвалност Богородици која је спасла Цариград од напада варвара 626. године. „Ова химна Богородици преведена је већ врло рано на словенски језик; под њеним утицајем и по узору на њу састављани су акатисти и у старој српској књижевности“ (Татјана Суботин Голубовић).

Свети краљ Милутин се празнује 30. октобра, по старом, односно 12. новембра по новом календару. Тог дана се прославља и преподобни Теоктист – Милутинов брат Стефан Драгутин Немањић, као и њихова мајка Јелена, жена краља Стефана Уроша I (1243–1276).

Српски краљ Стефан Урош II Милутин „добра Христовог поборник и врли отачаствољубац“, тај „небопарни орао“ – „по милости божијој краљ и самодржац свих српских и поморских земаља“ – живео је приближно шездесет шест година (око 1254/5 – 1321), од чега је тридесет девет провео на власти (1282–1231). Био је несвакидашњи дух, побожан, учен, поштовалац уметности, страствен, снажне воље, велике амбиције, храбар али и окрутан владар. Био је јединствени син свог столећа – века великих грешника, али и жарке вере. Није био далеко ни од једног ни од другог.

Милутин је био краљ према коме је судбина, што није чест случај бар када је реч о владарима, била великодушна. Као и историја. Овај харизматични српски владар умео је вешто да искористи и лоше и добре стране које му је усуд наменио. Прешао је у мит чим је ушао у историју – а и данас лебди негде између легенде и историјске истине.

Био је то монарх изузетних способности. Човек од овога света који је чулно волео живот, владар чија страст није утицала на његов ум – али ни разум није био сметња његовој неретко распламсалој страсти. Био је „човек својих интереса“.

Ценио је мудре и учене људе као што су били архиепископи српски Данило и Никодим. У његово доба ствара славни српски писац Теодосије Хиландарац, „најпоетичнија и највреднија душа српског средњег века“. Милутин је стварао атмосферу где су се неговале високе естетске и духовне вредности, био велики покровитељ уметности – не само из личне потребе већ и из државног интереса. Највећи је ктитор међу Немањићима – да поменемо само ванвременске богомоље Богородицу Љевишку, Бањску

и Грачаницу, драгуље светске средњовековне баштине. Стварао је уметност у име онога у шта је веровао да би поколењима оставио лепоту светиња – „да се у њима слави Света Тројица, у Једном суштаству и Три Ипостаси²“ – које су чиниле основу његове вере, његове државе, његовог бића. Православна вера била је луча која је осветљавала његова стремљења – „изнад кровова света“.

Мраморног карактера, Милутин, „с Богом краљ“, ишао је прсимице у сусрет судбини намећући своју вољу као природни закон. Позорница његових подвига није била само Србија.

---

² Ипостас (лице) – израз којим се у Православној цркви дефинише особеност сваког лица у Светој Тројици – Оца, Сина и Светог духа. Реч ипостас је увек била повезана са појмом суштина, што је доводило до честих расправа о Светој Тројици све до четвртог века, када је утврђен термин ипостас. На захтев Светог Атанасија Великог (296–373) сазван је 362. године сабор у Александрији, на коме је одлучено да се изразом суштина означава све оно што је заједничко за сва три лица Свете Тројице, док се изразом ипостас означава оно што је тројично у суштини. На Другом васељенском сабору одржаном у Цариграду 381. године одлучено је да Црква верује у једнога Бога (у једну суштину), који је у трима ипостасима (трима савршеним лицима) – Отац, Син и Свети дух. Дакле, сва три лица у Светој Тројици имају једну исту суштину. Разлика међу божанским лицима (ипостасима) заснива се само на разлици њихових личних својстава. Лично својство Оца јесте нерођеност. „Под нерођеним разуме се оно што је без порекла“, како каже Свети Григорије Ниски (335–394). Отац је начело јединства у Светој Тројици – извор и начело из којег ипостаси добијају свој одређени карактер. Он је, као једна од ипостаси Свете Тројице, по свом личном својству: беспочетан, безузрочан, нестворен, нерођен, несаздан. Лично својство Сина јесте рађање. Син је друга ипостас која произлази од Оца. Син се рађа – вечно од вечног Оца. Сам појам о вечном Оцу садржи у себи појам о вечном Сину, и обратно. Лично својство Духа светог као треће ипостаси јесте Његово исхођење од Оца, што је открио сам Господ Исус Христос, као једну од највећих тајни.

Иако је на српски престо дошао игром случаја – када је брат Драгутин због повреде након пада са коња абдицирао – трон предака чувао је сурово, плански, без самилости и сентименталности према било коме.

Добио је круну када је имао је око двадесет седам година и тај дар који је личио на сан као гром је потресао његово биће. Дежево, место где му брат Драгутин 1282. године предаје власт, била је она тачка где су се срећа, воља и снага једне личности среле и управиле јој даљи живот, судбину, историју. Судбина је пронашла свој пут, да парафразирамо Вергилија.

Далеко од тога да му је владавина била лака. Иза кулиса делују снаге брата, моћне властеле, краљице мајке – чији су интереси неретко у супротности са Милутиновим намерама и плановима. Осећа он „бибер у меду“. То се најбоље показало када је са Византијом склопио савез и када се оженио византијском принцезом. Међутим, за Милутина је више, чини се, него за било кога другог од Немањића важила древна мудрост: „Бог и кад руши он гради.“

Имао је подршку цркве, што је био чинилац који је представљао *sine qua non* за сваког средњовековног владара. Изузетно је уважавао црквене великодостојнике, хиландарско братство – богато дарујући, обнављајући и градећи нове храмове у Србији, Светој Гори, Цариграду, Јерусалиму...

Ушао је у многе легенде, али када се дигну митске магле, искрсава човек, владар који не живи у молитвама и тамјану, али који без молитве и поборе не може, чији ум послушкује Бога, и још више – чији ум иште Бога. Од Немање је остало у аманет свим његовим потомцима: ништа се велико а поготово не трајно не може остварити

без Бога. Јер и претекло је само оно што је у славу Бога дизано, а на основу тога и оно што Срби данас јесу – поштовали то или не, веровали у то или не.

Међутим, не лишавајући се „небеске подршке“, уздао се добрано у богатство, и војску нарочито најамничку – па и турску, која ће му и помоћи у одсудном часу да савлада брата Драгутина.

Раширених једара бродио је олујама историје. Није био склон да се нада да ће се олуја стишати ако се једра спусте, није подлегао опојном деловању наде која је умела кроз повест да превари и најспособније и најмудрије. Није ишао кроз живот „оборених очију“, задржавајући корак.

Све је било на његовој страни, па и време – владао је тридесет девет година, најдуже од било ког Немањића – јер га „Бог сачува неповређена од погибљи“ али и „усхте предобри Бог да рашири државу његова отачаства“, како каже писац његовог житија архиепископ Данило.

Милуџин господари судбином јер схвата време у коме живи, разуме своје доба и његове императиве и уме мудро властите интересе и амбицију да уклопи у доминантне токове епохе, способност која је красила само велике владаре, па и Немањиће.

Имао је, дакле, Милуџин, пред очима животе својих предака Стефана Немање, Стефана Првовенчаног али и свог оца Уроша I, чија су му дела и домети ширили видике и бодрили дух, распирујући машту и амбицију... Наставио је да игра столетне игре које су они започели. И није био ништа мање успешан у томе од њих. Красила га је упорност којој није недостајала храброст, које се у појединим тренуцима нису разликовале.

Овај сурови али и култивисани српски владар био је опасан и када је био слаб. У околностима где војном

силом, храброшћу и јунаштвом нису могли да се постигну резултати, он приступа дипломатији, знајући вешто да сачува највредније, да сачува темеље државе. А бивало је и таквих случајева као када је, рецимо, страшном монголском кану Ногају, потом и сизерену, морао да обећа послушност и пошаље на његов двор таоце међу којима је био и његов рођени син Стефан, касније прозван Дечански.

Спасао је и трон и државу.

Породична гордост давала му је снагу и лук воље му је био стално затегнут за све смелија прегнућа – и световна и духовна. Архиепископ Данило овог „благочастивог и христољубивог“, „превисоког и крепког и самодржавног краља“ нимало случајно стилизује у житију као владара који брине о отачаству и светој цркви. Каже Данило: „Цело отачаство његово красило се због њега, унапред видећи да ће у дане његове поживети у доброј вери и чистоти.“

Ратовао је против највећих моћника свога доба: византијских царева Михаила VIII Палеолога и његовог сина Андроника II, татарског кана Ногаја – „цара паганскога“, Меликових и Халилових Турака, угарског краља Карла I Роберта, хрватског бана Младена II Брибирског Шубића, бугарског кнеза Шишмана, браничевских господара Дрмана и Куделина, Дубровника... Руке увек на балчаку спремне – што рече песник, „мач му је истрошио корице“. Колико је био храбар у биткама, ништа мање није био вешт у деликатним дипломатским препискама са папама Бонифацијем VIII или Бенедиктом XI, венецијанским дуждем Ђованијем Соранцом...

Умео је са свима, али и против свих. Како су ситуација и интереси круне налагали.

Није му било непознато а ни страни византијско начело *икономије* – начело које је дозвољавало да се прекрше одређене законске (држава) или канонске (црква) регуле уколико је реч о остварењу „вишег“ циља.³

И када се чинило да је у неким ситуацијама неодлучан или можда несигуран, то је више била поза него стварно стање. Када би сви помислили да је њихов, остајао би само свој – није био од грађе која служи другом.

Када су српске ратне трубе запретиле славном Цариграду, том „неупоредивом граду“, василевс Андроник II – који је „ноћи проводио у молитвама“, са чијом је владавином Византија „упознала финансијску беду“ (Луј Бреје) – избезумљена и искидана срца нуди му руку рођене сестре која, међутим, одлучно одбија да се уда. Принцеза Евдокија тако својим непристајањем на овај брак затеже односе до самог рата, до ситуације која би могла да буде погубна за царство које је већ „било у трајном стању несигурности“ (Хегел).

Та вест није погодила у Милутину, стиче се утисак, толико краља колико мушкарца. Утолико је и била опаснија – по Византију. Његов темперамент није трпео супротстављање.

Василевс је знао да се овог пута не сме погађати са судбином, да не сме љутити већ у године зашлог српског

---

³ Икономија има неколико значења па и ово наведено, најпознатије значење. Међутим, основно је божанска икономија спасења, односно оваплоћења Исуса Христа и његово свесно жртвовање за спас људског рода. Што се тиче цркве, преовладавало је тумачење александријског патријарха Евлогија (581–607) који је казао: „Икономија се увек може примењивати када побожно учење остаје неповређено.“ Или како вели протојереј, некадашњи декан Православне богословске академије Светог Владимира у Њујорку, Џон Мајендорф: „Икономија се односи на практичну примену хришћанске вере, али она никада не прави компромисе са њеним истинама.“

краља и нуди му руку своје једине, шестогодишње кћерке. Проблем Византије постао је лични проблем цара Андроника II. Тешка срца и по високој цени признаје византијски цар надмоћ српског краља.

Трзај недостојни некада неприкосновене васељенске империје и цара света није Милутина ни на трен заварао, иако је знао да судбина царства зависи од судбине остварења његовог брака са царском кћерком – Симонидом.

Ништа боље и сликовитије није показало Милутинову снагу него овај брак на који је морао да пристане владар који је столовао гласовитом Цариграду.

Ни у једном тренутку ова грандиозна личност српске историје не потцењује слабост василевса и царства које већ потресају болни грчеви надлазеће пропасти – царства које траје безмало већ хиљаду година. Знао је он врло добро снагу ове велике културе као и моћ цариградског двора иако већ огрезлог у декаденцији, у оријенталним интригама, тананим и подмуклим сплеткама – уротама које увек последиче суровошћу без племенитости и самилости. Међутим, моћ византијске културе више није пратила снага њеног оружја. Никакав сјај овог двора над дворовима, никакве тајне смицалице дипломатије миленијумског искуства и традиције овог славног царства више нису могле помоћи уздрманој и ослабљеној империји.

За разлику од оца Уроша I – који није имао симпатија за византијску театралност и блештави сјај цариградске моћи и богатства, доживљавајући тај раскош као разметљивост, византијско понашање као дворску извештаченост, испразну куртоазију, терор царске етикеције – Милутину двор као и цркве и манастири блистају у раскоши и богатству, што примећује и византијски

изасланик и писац, умни и отмени Теодор Метохит, навикнут од младости на помпезност царског двора на Босфору – најсјајнијег места на свету – на коме је љубав према раскоши и церемонијама негована од оснивања, од Константина Великог.

Монументалност као начин живљења.

Остао је у аналима забележен догађај када је пре нешто више од једног века у посету Цариграду дошао Килиџ Арслан II (1156–1192), селџучки султан, који је био толико задивљен величанственошћу протокола приликом пријема код василевса Манојла I Комнина (1143–1180) да се – како пише византијски историчар Јован Кинам – није одважио да прихвати позив и седне до цара.

Милуџин је схватио и прихватио ову византијску идеју: раскош двора, дворски ритуали и велелепност богомоља нису првенствено знаци разметљиве таштине, већ „суштински елементи у повезивању људи с небеским поретком“. А тај небески таксис, тај поредак истинског света, у Византији (а потом и у Србији) „одражаван је, пре свега, у церемонијама царског двора, свештеничким службама и црквеном украшавању“ (Александар Каждан).

Међутим, краљ Милуџин је Немањић који је са становишта верских и моралних регула под највећом упитаносту. Многе невоље с којима се сусретао и носио нису биле последица његових добрих особина.

Наредио је да се ослепи његов рођени син Стефан. Шкрте милости, једини је од Немањића потегао за тако драконском, нечовечном казном – иако је рачунао с небеским висинама и даровима, умео је да изгуби земаљска мерила.

Изневерио је брата оглушивши се о одлуке дежевског уговора по коме је трон после његове смрти требало да припадне Драгутиновим сину.

Предао је Византији Котаница Торника, пребега цариградског, који је на његов двор дошао на веру, затраживши и добивши заштиту и који је уз његово колено јахао када су заједно освајали византијске територије.

Имао је више жена, више него што су то црква и византијски царски двор могли да прихвате – али су прихватили. Иако за њега жене нису биле само „одмор за ратника“ већ, пре свега, озбиљан државни пројекат. Тек је модерна историографија током последње две деценије успела да разреши све дилеме његових многобројних бракова као и њихов редослед.

Најспектакуларнија је била његова спремност да српски трон, после више од сто година колико су се на њему налазили Немањини потомци, препусти једном странцу, византијском принцу. Међутим, до тога није дошло.

Светог краља Милутина православна црква, а посебно српски и бугарски народ, уважавају и данас и моле му се да испроси у Господа „над противницима победу и опроштај сагрешења наших и мир дубок и душама нашим велику милост“.

Увек су тешки сусрети божанских и људских разлога и аршина. Штитио се српски краљ Милутин пред сопственом савешћу утрвеном стазом молитве, бедемом тврде вере. Вера као уточиште. Како каже Књига проповједникова: „Доиста нема човјека праведна на земљи који твори добро и не гријеши“ (7, 20). У Милутиновом случају превагнули су божји разлози, али му људски нису заборављени ни у размерама вечности.

Милуџин је, речју, био најљудскији од свих Немањића, али и ништа мање поштовани светитељ од светих ликова своје славне лозе. Трошна и грешна земаљска судбина подведена је небеским, вечним мерилима.

Овај велики и свети српски краљ, ослањајући се на славну прошлост предака, својим бесмртним делима уздизао је садашњост мислећи на будућност – на бесмртност, и усрдно се „стараше да узаним путем уђе на уска врата која воде у живот вечни“.

Његово доба је вајало његов историјски лик док су му његова хришћанска вера и његова православна црква дале астралну димензију која му је у коначници омогућила да надживи своје столеће и претекне у слави светости.

Л. М.

У Београду,
на дан Светог цара Константина
и царице Јелене 2016.

Милутин – шести српски краљ

Утемељивач династије Немањића, Стефан Немања владао је Србијом као велики жупан од 1166/1168. до 1196. године. Имао је три сина: Вукана⁴ († после 1208), Стефана (1165–1228) и Растка (око 1175 – 1236). Немањин средњи син Стефан Првовенчани (1196–1228), који га је наследио на трону, до 1217. године владао је као велики жупан, а након тога, када је добио круну из Рима од папе Хонорија III (1216–1227), и као краљ, краљ свих српских земаља. Његова три сина, један за другим, наследиће га на српском престолу: краљеви Стефан Радослав (1227–1234), Стефан Владислав (1234–1243) и Стефан Урош I (1243–1276).

Немањиног унука краља Уроша I са трона је 1276. године збацио његов син Стефан Драгутин (1276–1282), који је 1282. године власт предао млађем брату Стефану

---

⁴ „Немањини синови основали су двије династичке линије: дукљанску (Вукан, краљ Дукље) и српску (Стефан, зван Првовјенчани)“ – Енциклопедија ЈАЗУ.

Урошу II Милутину (1282–1321) – шестом српском краљу, о коме говори ова књига.⁵

Представљајући се и објашњавајући свој долазак на српски трон, краљ Милуџин у повељи издатој манастиру Бањска (1312–1314), својој задужбини, каже да се молитвама Богородици и Светом Стефану⁶ као и молитвама и

⁵ Десет владара из династије Немањића владало је Србијом 203/5 година, од доласка Стефана Немање на трон великог жупана 1166/1168. па до 1371. године, када је умро српски цар Урош V (1337–1371). Краља Милуџина наследио је син Стефан Урош III Дечански (1321–1331). Стефана Дечанског збацио је његов син Стефан Урош IV Душан (краљ 1331–1346; цар 1346–1355), кога је пак наследио син Стефан Урош V (1355–1371), са којим нестају Немањићи као владари.

⁶ Име Стефан свој корен има у грчкој речи стефанос, што значи венац, односно круна. Јавља се још у античкој епохи. У четвртном и петом веку било је веома популарно због славе првомученика и архиђакона Стефана, рођака апостола Павла.

После лажних оптужби Свети Стефан је каменован до смрти „годину дана после силаска Духа Светога на апостоле, односно исте године када се Господ Исус Христос вазнео на небо“. Свети Стефан је први хришћанин који је страдао за Господа и зато се назива Првомучеником. Последње речи биле су му: „Господе, не урачунај им грех овај.“

Српски велики жупан Немања је први узео име Стефан да би га касније носили сви владари те династије. Реч Стефан је у средњовековној српској држави стекла државно-симболичко значење. Па ипак, та чињеница до данас „није добила своје право тумачење“. Порекло култа и смисао избора овог светитеља и заштитника Немањине државе и даље „остају загонетни“. Мирјана Ђоровић Љубинковић сматра да је култ преузет под угарским утицајем с обзиром на присне родбинске везе које су између Србије и Угарске успостављене већ око 1130. године. Драган Војводић пак верује да је иконографија Светог Стефана преузета из Цариграда, који је још у петом веку постао средиште светитељског култа.

Име Стефан су поред Немање носила и његова браћа Мирослав и Страцимир, као и велики жупан Тихомир. Међутим, за разлику од наследника престола, Немањини синови Вукан и Растко не наводе

благословом својих светих родитеља удостојио да „буде престоник и наследник њихов у отачаству нашем“.

Са доласком на српски трон краља Милутина – Немањића који ће најдуже владати, тридесет девет година⁷ – доћи ће и до суштинске промене у развоју српске средњовековне државе, када овај српски владар готово потпуно везује Србију за Византијско царство, иако ће током своје владавине имати контакте и правити споразуме са Западом, односно папама и католичким владарима.

Од Стефана Немање напредак и успон Србије је непрекидан.

У деветом веку Србија се не простира на исток даље од Раса. Два века касније граница јој је око Звечана, а у дванаестом столећу око Липљана. Доласком Милутина на српски трон граница српске државе прелази Скопље и захвата Овче поље. Поред Јадранскога мора и реке Неретве „куд је била дотад упућивана“, Србија се пружа током реке Вардар на егејску обалу. На северу допире до Саве и Дунава, а на североистоку граница обухвата Браничево... „Читаве нове области улазе у састав српске државе, којој дотле нису никад припадале, и постају и

се нигде двоструким именом, односно не додају име Стефан. Може се претпоставити да је велики жупан Стефан Немања „у свом реформаторском напору“ увео обичај да само један, онај на престолу, може користити име Стефан као титуларно име.

⁷ Од свих Немањића најдуже је владао краљ Милутин, тридесет девет година (1282–1321). Родоначелник династије Стефан Немања владао је двадесет осам година (1168–1196); Стефан Првовенчани тридесет две године (1196–1228); Радослав пет година (1228–1233); Владислав девет година (1234–1243); Урош I тридесет три године (1243–1276); Драгутин шест година (1276–1282); Милутина је наследио Стефан Дечански који је владао девет година (1322–1331); Душан Силни је владао двадесет четири године (1331–1355) а његов син Урош V шеснаест година (1355–1371).

етнички, уколико то још нису биле, наш народни посед (Браничево, Мачва)“, наводи Владимир Ђоровић.

Милутинова владавина спада у један од најзначајнијих периода српске и балканске средњовековне историје – Србија је главни политички чинилац на Балкану и „држава са апсолутном вредношћу“. То неће трајати дуго јер ће само пола века од смрти краља Милутина (1321), дакле 1371. године, *de facto* доћи до гашења славне лозе Немањића.

Односи Немањића са Византијом, најважнијом државом тога доба, кретали су се између политичких и војних окршаја до културних прожимања која ће као последицу имати улазак Србије у византијску културну сферу, односно преузимање многих елемената који су карактерисали ово високо развијено и моћно царство.

Тај модел, тај двојаки однос, постао је видљив још за ере Стефана Немање када је српски велики жупан ратовао са Византијом, чак и склапао савезништва, додуше недугувечна, са западним владарима (рецимо са Фридрихом Барбаросом) против Цариграда, а с друге стране учинио судбоносни потез прихватајући византијски хришћански обред, то јест православље. Био је то први, али истовремено и пресудни корак за улазак Србије у православно-византијску орбиту.

Даривањем Хиландара – „да буде Србима на поклон вечни“⁸ – па онда фундаменталним исихастичким утицајем⁹ – тим „производом мистичне Азије“ (Луј Бреје)

⁸ Византијски цар Алексије III Анђео (1195–1203) хрисовуљом од јуна 1198. године испунио је молбу светогорских калуђера Саве и Симеона, и Срби добише свој манастир на Светој Гори – Хиландар.

⁹ У најстрожој аскези многобројни монаси испосници одлазили су у изолацију, у пустињу или пећине тражећи мир и самоћу како би непрестано могли да се моле. Ти пустињожитељи добили су име

– учинили су Србију „неком врстом бастиона православља“. Јер, како каже Љубомир Максимовић: „Упркос свом композитном верском устројству (православни и католици) и увек видљивим западним утицајима (трговина, рударство, наоружање, делом и архитектура) и аутохтоним опцијама (државна структура и знатан део правног поретка), Србија у извесним карактеристичним моментима јасно показује овај део свог обличја.“

Српска политика за време владавине Немањића, посебно после обнове Византијског царства 1261. године¹⁰ и доласком на трон краља Уроша I – „непобедивог

исихасти, молчалници или ћуталице, тиховатељи. Исихастима је идеал био чист контемплативан живот, унутрашња концентрација, непрекидна молитва у себи, умна молитва, или молитвено тиховање. Таква молитва доводила је исихасте у стање екстазе, изазивала осећање неизрецивог блаженства и привиђање небеске светлости. Ту визију светлости монаси исихасти сматрали су неземаљском, нестварном, сличном оној светлости која је обасјала Христа на Таворској гори, која се у хришћанству поштује као место преображења Господњег. „Мистично искуство монаха, у коме он проживљава сједињење са трансцендентним светом, не остаје на ступњу Христове мистике, то јест потпуног сједињавања са Христом, већ се уздиже до божанске мистике, у којој се монах преко искуства сједињује са Христом, сликом Оца, уздиже да би видео само божанско светло. Ова божанска мистика источног монаштва налази свој највиши израз у исихазму“ (Ернст Бенц). Исихастички покрет је од свог појављивања био у средишту не само црквеног и теолошког бивствовања већ је прожео целокупно биће Византије. Речју, исихазам је био „срце духовног живота“ ове православне империје. Такође, монаси исихасти доносе „философију духовног живота која ће ванредно оснажити православну самосвест српског народа, свест о припадништву једној древној цивилизацији, чије вредности одолевају искушењима времена“ (Димитрије Богдановић).

¹⁰ Крсташи су освојили Цариград, град царева, 1204. године. Био је то догађај који су поједини савременици доживели као „поремећај светског поретка“. „Речено је да је освајањем Цариграда ’европском

краља“, како су га звали Которани – а потом и његових синова, краљева Драгутина и Милутина, била је усмерена на проширење државе освајањем византијских територија. Та политика ће свој зенит доживети за време првог српског цара Душана, унука краља Милутина.

Милутиново освајање византијских територија било је окончано женидбом византијском принцемом Симонидом – када освојене територије од василевса, сада и таста, добија у мираз, „чему су следиле промене у Србији које данас називамо византизацијом земље и њених државних институција“.

Важан део средњовековне политике било је управо то међудинастичко повезивање браковима којима су се утврђивали савези и обезбеђивали партнери за могуће ратне походе и освајања.

За разлику од краља Уроша I, који се оженио после ступања на трон, његови синови Драгутин и Милутин ступили су у брак пре доласка на власт.

човечанству нанета рана“ (Иво Андрић). Када су крајем јуна 1261. године у Цариград ушле трупе Михаила VIII Палеолога (1259–1282), после педесет седам година, престало је да постоји Латинско царство. Византијска империја обновљена је 15. августа те године када је у Светој Софији крунисан Михаило VIII Палеолог за првог цара „нове“ Византије.